

Ольга Недавня

Політичні акценти у колядуванні та щедруванні українців за доби сучасної війни

Визначено форми дотичності політики до релігійно-обрядової діяльності різдвяно-новорічного циклу українців у час російсько-української війни, виділено кілька відповідних напрямків (перевід святочних дійств на новий календар, включення в сюжети колядування і щедрування воєнно-політичних мотивів, збори на ЗСУ). З'ясовано, що сучасна політизація колядницько-щедрувальних текстів і дійств продовжує таку ж традицію ХХ ст., містить новітні знахідки й активно популяризується, зокрема, через інтернет.

Ключові слова: Колядування, щедрування, релігійно-обрядові традиції українців, різдвяно-новорічний цикл, політизація фольклору, російсько-українська війна

Olha Nedavnya

Political accents in the carol singing of Ukrainians during the days of contemporary war

The forms of connection of politics with religious and ritual activities of the Christmas and New Year cycle of Ukrainians during the Russian-Ukrainian war are clarified, several relevant directions are identified (transferring holiday events to the new calendar, inclusion military-political motifs in caroling, fundraising for the Armed Forces of Ukraine). It is determined that the modern politicization of caroling texts and performances continues the same tradition of the 20th century, contains innovative findings and is actively popularized, in particular, via the Internet.

Keywords: Carol singing, religious and ritual traditions of Ukrainians, Christmas and New Year cycle, politicization of folklore, Russian-Ukrainian war

Сучасна російсько-українська війна впливає на всі сфери життя українців, зокрема і на зміст та форму різної суспільної активності, включно з релігійно-обрядовою діяльністю. Остання виступає своєрідним антидотом страху, стресуванню і депресіям. Особливо це стосується циклу різдвяно-новорічних Святків, протягом яких у духовідомні феномени обрядових святочних традицій активно вбудовується осмислення викликів війни. Одним з відповідних промовистих прикладів є злободенні акценти у колядуванні і щедруванні українців, де посилюються соціально значимі, суспільно-політичні мотиви, військова тематика. Актуальність такого розвитку даної фольклорної традиції доводить її зростаюча популярність, що і притягає її вивчення як явища, що здатне до оновлення і виступає засобом світоглядних і цивілізаційних орієнтацій, підсилення резильєнтності, відпорності бідам війни.

Сучасне колядування і щедрування українців вже підпало під посилену увагу, передусім, фольклористів, мистецтвознавців і краєзнавців, котрі аналізують відповідну діяльність в предметних опціях своїх фахових напрямків. Так, Л. Яремко [23, с. 23–45] розглядає, як у традиційні колядки додаються, особливо з початком повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації в Україну, нові актуальні мотиви, та створюються нові тексти колядок з виразними фрагментами осмислення сучасної воєнної дійсності: нові колядки включають мотиви героїзму, патріотизму,

II. РЕЛІГІЙНІ МІФИ ТА СИМВОЛИ

згадок про фронт, втрати, молитви за перемогу. Л. Яремко оперує означеннями “політичні колядки” та “політизація фольклору”. Дослідниця згадує, що аналогічне явище спостерігалось і в колядках ХХ ст., з 40-х рр., особливо на теренах заходу України, де активно діяли вояки УПА. Стосувалось це і українських дисидентських колядок часів УРСР, як наголошує Б. Паска [14, с. 10–16]. Я. Закальська та О. Івановська [5, с. 11–17] дослідили тексти колядок, що з’явилися або активно поширювалися в Інтернеті в 2022–2023 рр., фіксуючи рясне включення у колядницькі тексти фрагментів, що відображають сучасну військову реальність та її потреби: звеличення українських вояків, головнокомандувача Залужного, прохання пожерть на користь ЗСУ. Дані авторки, як і Л. Яременко, також показують історичну тяглість такої тенденції для української народної святочної обрядової традиції. В. Завадська [4, с. 220–235], котра вивчала різдвяні віншування 2022–2024 рр. (офлайн і онлайн), відзначає політичні мотиви у колядках (зокрема, перенесення образу Ірода на Путіна), фіксує осучаснення назвиськ ворога (поруч “москалів” і “кацапів” з’являються “орки”), що інтернаціоналізує “впізнавання” його характеристик.

Для релігієзнавчого аналізу найбільш цікаві функціональні можливості колядницьких і щедрувальних традицій, зокрема – у царині світоглядній, в культурно-цивілізаційному орієнтуванні у поточних координатах суспільно-політичної дійсності, в умовах війни (яка, власне, є збройною формою здійснення політики). Як реагують на її реалії духовно-культурні феномени, як саме політика і війна вплітається в організацію, мотиви та висліди колядування і щедрування наших сучасників? З’ясування цього варто завдатись у дослідженні, **метою** якого є виявлення суспільно-значимих тенденцій у розвитку різдвяних традицій українців, де релігія і політика зустрічається у взаємовпливах.

У колядуванні, а ще більше у щедруванні українців, включно зі сценками з Козою, Маланкою і Василем, традиційно були присутні соціальні акценти, реакції на поточні події, на життя з його проблемами, політичними перипетіями, конфліктами і війнами. Це характерно, зокрема, для колядок вояків УПА, у колядуванні та щедруванні українців за радянської доби. В незалежній Україні таких явищ побільшало, і не лише як згадок у сюжетах колядок та окремих кпинів щедрування. Виразно це можна спостерігати від часу Помаранчевої революції, з її Політичним вертепом [15], коли на Майдані лунали колядки, де у традиційні куплети рясно додавались яскраві порівняння проросійських політиків з Іродом, Чортом [16], та опозиційних українських діячів з трьома Царями, воїнами, а ангели прикликались допомогти майданівцям відстояти правду і справедливість як боговгодні чесноти. Політичні мотиви звучали й у перепалках Маланки і Василя, у кпинах щедрувальників. Аналогічні включення у різдвяно-новорічні традиції були характерні і під час Революції Гідності.

За останні роки можна виділити кілька напрямків, де політика з об’єктивних причин, нагальних потреб українського суспільства, так чи інакше вплітається у святочну обрядову діяльність, зокрема – різдвяно-новорічного циклу:

1. Перехід святкування Різдва Христового з 7 січня на 25 грудня дискутувався в Україні давно, і в цьому питанні політичної складової було не менше, ніж релігійної. З початком військового нападу РФ такий перехід став ще нагальнішим: надто очевидно

окреслилось значення реконструкції власної ідентичності українців – духовної, культурної, світоглядної – як європейської, з поверненням в суспільно-політичну парадигму європейської цивілізації задля виживання української нації як державної, поруч з агресивним “Русским міром”. Закономірно, що відповідна потреба відобразилась не лише в полеміці й наполегливих пропозиціях переходу на новий календар у середовищі віруючих українських Церков та у відповідних ініціативах Уряду України, але й у практичних виявах української обрядової традиції, зокрема, у колядницькій діяльності. Знаковим виразом цього стала принципова позиція найбільш помітного у столичному публічному просторі гурту ентузіастів українського колядування та щедрування – спільноті “Київська коляда” [6], яка, створена 2018 р. Уже наступного 2019 р. “Київська коляда” взяла курс на переведення народної святочної традиції на 25 грудня [12]. Тож політичні мотиви були присутні, зокрема, і в організації різдвяно-новорічних народних дійств.

2. Розгортання військових дій та політичні перипетії навколо ставлення різних держав до російсько-української війни відобразились як у змісті колядок (вже активно досліджуваному, як це показано вище), так і у ході колядування і щедрування українців (де ще більше можливих напрямків досліджень). Традиційна канва різдвяної історії активно доповнюється новими інтерпретаціями класичних її персонажів та відповідними текстовими акцентами. Спершу Ірод отримав нову “реінкарнацію” як Путін, а в останній різдвяний сезон – подекуди і як Трамп, а на “роль” трьох царів чи солдатів прикликалися новітні лідери Порошенко, Залужний, Кличко, українські вояки [9; 17; 18]. Розлогіше ця тенденція проявилась у сценках і примовках віншувань, які розігрували і виголошували колядники та щедрувальники, вітаючи “господарів”, а також у процесіях “Трьох Царів”. Трапляються навіть такі приклади саркастичної “демонізації” політичного персонажа (Трампа), як демарш Чорта у щедруванні “Київської коляди”, котрий при спробах “оживлення Кози” пропонував план з 28 пунктів [2]. Сучасна військова амуніція та подекуди характерні персоналістичні риси були присутні як у сценках за участю Трьох Царів, так і у ходах на їхню честь. Також розповсюджені звернення до Бога, Ісуса Христа, Богоматері з проханнями знешкодити Путіна, допомогти подолати ворожу орду тощо [7]. У старовинні колядки, щедрівки і віншування вставляються окремі слова (чи актуально відозмінюються цілі куплети) [1; 10; 21], відображаючи сподівання українців щодо воєнно-політичної дійсності, з аналогічними актуальними мотивами творяться нові авторські, народні колядки і щедрівки. Часто такі “політичні” вставки мають сатиричну форму з гострими виразами у бік ворогів [15; 19], чим переважно захоплюються українці [20] (хоч дехто і критикує за лайливі звороти [22]).

Знаково, що в сучасних включеннях у колядування воєнно-політичних мотивів свідомо застосовується спадкоємність аж до дослівних вставлень. Ось як це засвідчує організаторка гурту “Київська коляда”, Оксана Собко: “Анексія Криму Росією у 2014 році і війна на сході України приголомшила всіх українців, і важко було виходити на свято коли в Донецькій і Луганській області ішли бої і гинули наші воїни-захисники від російської зброї. В той час я знайшла різдвяні віншування часів нашого

II. РЕЛІГІЙНІ МІФИ ТА СИМВОЛИ

спротиву радянській окупації часів Другої світової війни. І один з віршів був таким же актуальним як тоді. Я написала ці слова на чотирьох жовтих і блакитних стрічках і почепила їх на нашу колядницьку Зірку. Відтоді вже 10 років ці слова – на жаль, актуальні: “Просим тя Ісусе / Щодня щогодини / Поможи нам окупанта / Вигнати з України” [13]. Загалом, уся діяльність гурту “Київська коляда” є прикладом гармонійного і логічного поєднання класичної традиції здійснення різдвяно-новорічних народних українських обрядів (з їх неодмінними соціальними мотивами) із особливо актуальними нині воєнно-політичними акцентами. Аналогічний шлях обрали й інші численні ентузіасти українських колядувань та щедрувань [3; 8].

Таким чином, у різдвяно-новорічних традиційних дійствах посилюється їхня функціональність: в орієнтуванні у навколишній суспільно-політичній, культурно-цивілізаційній реальності з її викликами, у згуртуванні громади навколо духовних цінностей та національної ідентичності.

3. Використання святочної публічної обрядовості для предметного вираження громадянської позиції, необхідної у проблемній суспільно-політичній дійсності: коли зовнішня допомога хистка, акумулюються власні ресурси – тож колядники і щедрувальники збирають у свої міхи пожертви глядачів не на церкву чи свою користь, а на потреби ЗСУ. Таке явище, як свідчать польові спостереження авторки та приклади записів у соціальних мережах [11], присутнє практично від початку збройного нападу РФ. Більш того, популярність ентузіастів українських народних традицій, котрі розвивають їх відповідно до української дійсності, та вже набули авторитет і довіру, дозволяє не обмежитись зборами безпосередньо на події: наприклад, “Київська коляда”, збираючи пожертви на своїх виступах, не тільки спмагаються допомагати продуктами та спорядженням воїнам, що до служби в ЗСУ були багаторічними учасниками гурту, але й розширювати допомогу: “На зібрані від людей дари, гроші, ми купили сухофрукти, горіхи, ліхтар на сонячних батареях... У нас був залишок, до якого ми доклали власні кошти, а також оголосили збір серед наших шанувальників у facebook, і купили тепловізор для воїнів побратимів нашого учасника, які воювали на фронті під Бахмутом” [13].

Останніми роками онлайн-простір також став середовищем колядування і щедрування: колядки і щедрівки активно множаться в інтернеті (соцмережі, месенджери), нині зустрічається навіть такий термін – “інтернет-вимір колядування”. Значне переміщення в онлайн колядування і щедрування під час війни і пандемії ковіду стимулювало нову фольклорну хвилю, і якраз воєнно-політичні акценти у цих дійствах спричинялись до розширення їхньої аудиторії завдяки актуальним наголосам, що відзивались у серцях навіть не надто релігійних людей. Сучасні тексти народної творчості, наповнені злободенними дотепними знахідками нових поколінь, все більше поширюються через соціальні медіа, відео, онлайн-спільноти, що дозволяє “політичному колядуванню” мати більший резонанс. Тож вивчення такого явища є перспективним напрямом для подальших релігієзнавчих досліджень.

Отож, висновуючи, можна констатувати:

- у добу значних політичних зрушень (у наш час – починаючи від Помаранчевої революції і особливо – від Революції Гідності) політичні акценти у народній святочній

обрядовості посилюються, як це бувало і в попередні періоди ХХ ст. (від 1940-х рр. до дисидентських шістдесятницьких колядок);

- взаємовплив політичних та духовно-культурних резонів виявився у тому, що сучасні ентузіасти народних обрядів різдвяно-новорічного циклу здійснили свідомий публічний перевід святкування з 7 січня на 25 грудня, ще перед офіційним переходом на новий календар українських Церков (Православної церкви України та Української греко-католицької церкви), як усвідомлене рішення бути разом з іншими учасниками Євро-Атлантичної цивілізації, а не з “Русским міром”;

- з розгортанням збройної агресії РФ проти України зросла популярність колядування і щедрування з воєнно-політичними мотивами. Така тенденція виявляється як у додаванні відповідного контенту у традиційні тексти віншувань та сюжети святочних сцен, так і у створенні нових текстів і сюжетів, де народна спонтанна творчість межує з авторською;

- розміщення в інтернеті текстів сучасних колядок і щедрівок та записів колядування і щедрування з політичними персонажами й воєнною тематикою спричинило нову хвилю фольклорної творчості;

- народна творчість має виразне патріотичне наповнення, де духовна скарбниця народних традицій поповнюється актуальними громадянсько-мобілізаційними меседжами;

- політизація фольклору (зокрема, різдвяно-новорічного обрядового циклу) актуалізувала його ідентичнісні, психологічні та культурні захисні функції, та засвідчила, що сучасні форми взаємовпливу політики та релігії активно опредмечуються в популярному сегменті українського спільнотного життя.

1. А у вас колядували сьогодні такі гарні коляднички?: [відео]. *Facebook*. 25 груд. 2022. URL: <https://www.facebook.com/reel/1636000906856769>

2. [Відео]. *Facebook*. 2 січ. 2026. URL: <https://www.facebook.com/100002214108669/videos/pcb.25326457747011347/1371310461412370>

3. Добрий вечір тобі, пане господарю!: [відео]. *YouTube*. 23 січ. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iFvFjM-5>

4. Завадська В. Різдвяні віншування 2022–2024: особливості поетики. *Народознавчі зошити*. Львів, 2024. № 1(175). С. 220–235. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.220>

5. Закальська Я., Івановська О. Українські колядки Інтернет-сегменту 2022–2023 років: трансмісія традиційних смислів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. Київ, 2024. № 1(35). С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.02>

6. Київська Коляда. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/KyivKolyada>

7. “Коляд, коляд, колядниця, вдавить орка паляниця!”: найкращі сучасні колядки, складені українцями за час війни. *НовинуLIVE*. 6 січ. 2023. URL: <https://society.novyny.live/koliad-koliad-koliadnitsia-vdavit-orka-paliansia-naikrashchi-suchasni-koliadki-skladeni-ukrayintsiami-za-chas-viini-70897.html>

8. Колядка для ЗСУ. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=836144514135856>

9. Колядка про Путіна та російських окупантів: [відео]. *YouTube*. 17 лип. 2020. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=De3KgfJKp8k>

10. Колядка щоб Путін здох | Ковель 2023: [відео]. *YouTube*. 8 січ. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ccJSFI0kzMo>

II. РЕЛІГІЙНІ МІФИ ТА СИМВОЛИ

11. Наколядувати, щоб задонатити ЗСУ. Якою була коляда у різних куточках України й чи підтримують традицію зараз. *Наш Київ*. 23 груд. 2024. URL: <https://nashkiev.ua/culture/nakolyaduvati-schob-zadonatiti-zsu-yakoyu-bula-kolyada-u-riznih-kutochkah-ukraini-i-chi-pidtrimuyut-traditsiyu-zaraz>
12. Недавня О. В. Київська Коляда. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/FREEARTICLES:Київська_Коляда
13. Оксана Собко про Київську Коляду. *Приватний архів родини © Ольга Недавня*. URL: https://tidarx.wordpress.com/2024/08/10/oksana_sobko_pro_kyivsku_kolyadu/
14. Паска Б. Новорічні колядування як складова боротьби українських дисидентів за розвиток національної культури (1960-ті – 70-ті рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім “Тельветика”, 2022. Вип. 54. Том 2. С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-2>
15. Путін х*йло (різдвяна версія): [відео]. *YouTube*. 17 груд. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0EgA3SAwAR8>
16. Путин – чёрт, Янукович – Ирод (Зірковий вертеп): [відео]. *YouTube*. 13 січ. 2012. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C6ONKpDSL6o>
17. Різдвяний вертеп 2023: [відео]. *Facebook*. 26 груд. 2023. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=401486072310140>
18. У цьогорічних колядках негативного персонажа Ірода замінив путін, – львівська дослідниця фольклору. *Вголос*. 10 січ. 2023. URL: https://vgholos.ua/news/u-cogorichnih-kolyadah-negativnogo-personazha-iroda-zaminiv-putin-lvivska-doslidnicya-folkloru_1432084.html
19. Українська колядка на Новий Рік та Різдво 2025 – Злидень вечір: [відео]. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W706j4pYHj4>
20. Українці насолоджуються адаптованою версією колядки, що стосується смерті Путіна, і сумніваються в ефективності переговорів. Огляд подій інформаційної війни за період з 20 по 26 грудня 2025 року. *Zhitomir today*. URL: <https://zhitomir.today/news/ukrayinci-sluhayut-pereroblenu-kolyadku-pro-smert-putina-ta-malo-viryat-u-peremovini-zvedennya-z-informaciynoi-viyni-za-20-26-grudnya-2025-r/>
21. Христос народився!: [відео]. *Facebook*. 25 груд. 2025. URL: <https://www.facebook.com/reel/1591498842004841>
22. Червонокнижна В. У мережі з’явилась версія Щедрика про Путіна. *Кореспондент.net*. 20 груд. 2022. URL: <https://ua.korrespondent.net/showbiz/4545907-u-merezhi-ziavylasia-versiia-schedryka-pro-putina>
23. Яремко Л. Тема війни у фольклорі: новотвори, фольклоризація (на прикладі текстів колядок). *Studia Methodologica*. Тернопіль, 2022. № 53. С. 23–45. DOI: <https://doi.org/10.25128/2304-1222.22.53.02> <https://studiamethodologica.com/index.php/journal/article/view/84/74>